

in skupine *ugbatu*. Zgodovinarja zanimajo tudi gesla o hieroglifski pisavi. W. Röllig obravnava hierogliffe iz feničanskega mesta Byblosa (393 s.). O hetitskih hieroglifih poroča Emmanuel Laroche (394—399). Ko je opredelil pojem, podaja pregled ohranjenih hetitskih hieroglifskih napisov: najprej iz časa maloazijskega hetitskega imperija, nato pa iz za poznejših hetitskih mestnih kneževin (Kargamiš, Karatepe idr.). Zelo zaželeni sta poročili o sedanjem stanju razvozljanja in o sistemu pisanja, kar dopolnjuje razpredelnica najbolj značilnih znakov (398). Končuje z razmišljanjem o njihovi izvirnosti in o času njihovega nastanka (399). — Einar von Schuler kratko očrta urartejske hierogliffe (400 s.). Najdaljši napis ima 2½ vrstic (400).

Med zgodovinskimi viri je končno omeniti mnogoštevilne himne, ki proslavljajo ali opevajo božanstva, kralje, templje in mesta, včasih tudi posamezne predmete (ladje). Ohranile so se delno samostojno, delno so vpletene v večje pesnitve. Samostojne so po obsegu močno različne, imajo od 20 do preko 200 vrstic (str. 539). Geslo o himni po sumerskih virih obravnava C. Wilcke (539—544), po akadskih virih pa W. von Soden (544—548).

Bogata in pisana vsebina obeh dvojnih sešitkov bo piscem o antični zgodovini nedvomno olajševala orientacijo o obravnavanih problemih.

Viktor Korošec

Horst Klengel, *Zwischen Zelt und Palast. Die Begegnung von Nomaden und Sesshaften in alten Vorderasien*. Wien, A. Schroll & Co. 1972. 240 str. 3 zemlj. ilustr. 8°.

Nomad in stalno naseljen poljedelec, večno nasprotje in večno prepletanje tolikanj različnih načinov življenja. Nomadi so stalno prodirali v plodno Mezopotamijo, se naseljevali in civilizirali, dali stari kulturi novega zagona in spet je prišel nov val iz puščave in proces se je ponovil. Čeprav klinopisni viri prikazujejo nomada v slabi luči, le niso bili večni sovražniki urejene družbe. Bili so njen del, čeprav nemiren in nevaren, se z njo povezovali, jo s svežimi silami obnavljali in poživljali, se z njo stapljali ter živahno sodelovali pri napredku kulture in civilizacije Dvorečja.

To nasprotje in prepletanje obeh kultur, mestne in nomadske, nam živo in strokovno neoporečno v pričujočem delu prikazuje Horst Klengel, gotovo najboljši poznavalec zgodovine in kulture antične Sirije. Njegovo delo v treh zvezkih »Geschichte Syriens im 2. Jahrtausend v. u. Z.« Berlin 1965—1969, je do sedaj najtemeljitejšo delo v zgodovini antične Sirije. Dežela pa je področje, kjer se najbolj tesno prepletata poljedelski in nomadski način življenja.

Avtor je delo razdelil na sedem poglavij. V prvem poglavju, »Das Problem«, kratko oriše problem današnjega nomadizma in važnost raziskovanja njegove zgodovine za razumevanje današnjih nomadov.

Drugo poglavje, »Die Überlieferung«, govori o virih za življenje nomadov. Ohranili so se nam predvsem v klinopisnih pisavah Starega vzhoda, v Bibliji in nekaj malega v egipčanskih zgodovinskih poročilih. Poročila so pisana v mestu, z gledišča stalno naseljenega prebivalstva, torej enostransko, podcenjujoče. Ker so nomadi stalno potovali, so tudi geografski podatki nezanesljivi, dostikrat si nasprotujejo in le težko določimo področje, ki ga je v določenem času naseljevalo neko pleme.

Naslednje poglavje »Der Lebensraum«, govori o področju, kjer so nekoč živeli nomadi in sicer med izohetama 100 in 250 mm padavin. To področje zajema celo Mezopotamijo, dobršen del Sirije in zahodno Palestino. Če ne bi bilo namakanja, bi Mezopotamija bila klasično nomadsko področje. Tako pa se tu tesno prepletata nomadizem in poljedelstvo.

Tretje poglavje »Die politisch-militarische Begegnung«, govori o vojaških in političnih spopadih. Nomadi so stalno pritiskali na poljedelska področja, k temu jih je gnala bodisi življenjska stiska ali pa jim je oslabelost držav Dvorečja vzbudila tek po plenu in oblasti. Od časov, ko se pojavijo pisani viri, dalje se v zgodovinskih virih govori o težavah z nomadi. Vlada rji mezopotamskih in sirijskih držav so jih včasih hoteli pokoriti z grobo silo, včasih so jih hoteli na lep način pridobiti za zaveznike, med njimi so sejali razdor ali pa so jih celo skušali stalno naseljevati.

V poglavju »Vom Stamm zum Staat« skuša raziskati proces stalne naselitve nomadov in formiranje njihovih držav. Po njegovem mnenju se je funkcija šejka

polagoma spreminjala v funkcijo monarha, svet starešin, ki mu je prej stal ob strani kot posvetovalen organ, pa polagoma zamre. Poleg tega te nove države prevzamejo od starejših že utečen in preizkušen sistem državne uprave.

Sesto poglavje, »Das Nomadenleben und seine Wandlung«, opisuje nomadsko življenje v stepi, živali ki so jih gojili (ovca, koza, osel, včasih govedo, velblod in konj), govori o važnosti vodnjakov in izvirov za življenje nomadov. Prikaže tudi proces najprej občasne naselitve nomadov in le občasnega poljedelstva, ter kasnejšega prehoda k stalni naselitvi, k poljedelstvu in v organizirano družbo. Opisuje tudi, kako so si nomadi znali poiskati dodatne vire dohodkov, poleg živinoreje. V mestih so zamenjevali svoje izdelke (sir, kože, preproge itd.) za izdelke meščanov, tudi sami trgovali, pobirali od trgovcev in popotnikov takse za prehod čez svoje ozemlje, se vdinjali poljedelcem za razna dela, bili vojaški najemniki, včasih pa so tudi ropali.

Kratko zadnje poglavje, »Einiges über die Bergnomaden«, pa govori o nomadih, ki se ne selijo po ravnini od pašnika do pašnika (horizontalni nomadizem), ampak iz doline na gorske pašnike in nazaj (vertikalni nomadizem), o razlikah med njihovo ekonomiko in ekonomiko ravninskih nomadov ter o vdorih gorskih narodov v Mezopotamijo (Guti, Kasiti).

Na koncu knjige je v 351 opombah in seznamu literature zbrana skoraj vsa literatura o nomadski problematiki, dodana je še pregledna kronološka tabela.

Knjiga je brez dvoma temeljito delo, izčrpa vse vire in jih poveže v pregledno celoto. Za preučevanje nomadske problematike starega Vzhoda bo ostala dobršen čas eden osnovnih priročnikov.

Marko Urbanija

Peter Fister, **Arhitektura slovenskih protiturških taborov**, Slovenska matica, Ljubljana 1975; 184 strani.

Vpadi Turkov so pustili v slovenski duhovni in materialni kulturi obilo sledov. Spričo nekaterih zahtev časa, ki so postavljale slovenskemu zgodovinopisju glede na kulturne in politične potrebe aktualnejše naloge, pa je to obdobje razmeroma slabo obdelano. Imamo sicer obsežno, v dveh delih objavljeno razpravo pokojnega dr. Stanka Juga, Turški napadi na Kranjsko in Primorsko do prve tretjine XVI. stoletja (GMDS XXIV, Ljubljana 1943) in Turški napadi na Kranjsko in Primorsko od prve tretjine XVI. stoletja do bitke pri Sisku (ZČ IX, Ljubljana 1955), pa tudi več novejših razprav, med katerimi naj zlasti omenimo delo Josip Žontar: Obveščevalna služba in diplomacija avstrijskih Habsburžanov v boju proti Turkom v 16. stoletju (1973), vendar pa arhivsko gradivo iz tega obdobja še daleč ni izčrpano in vrsta problemov in vprašanj še čaka na rešitev. Gotovo so ta dejstva narekovala Slovenski matici, da je razpravo arhitekta Fisterja tako hitro uvrstila v svoj knjižni program.

Protiturški tabori (na karti je označenih 307) so kljub temu, da jih je celotno ohranjenih malo, v celoti pa nobeden, zgovorni dokazi, da je bila turška nevarnost velika in da so naši predniki v času, ko je ostala Evropa gradila svojo čudovito arhitekturo, morali za obrambo žrtvovati obilo časa in sredstev. Fister definira tabore kot eno izmed inacic ljudskih množičnih utrd, ki so služile kot zatočišče v primeru vojne nevarnosti ali roparskega pohoda, obenem pa so bile stalne ali začasno utrjene shrambe ali kašče za vse vrste dragocenosti od živeža, živine, obleke pa do cerkvenih dragocenosti, ki so bile v posameznih vaških cerkvah, okrog katerih so običajno nastali. Glede časa njihovega nastanka se strinja z dosedanjim prepričanjem, velika novost pa je njegova razlaga forme in imena. Idejo o tej, zgolj obrambi namenjeni ljudski utrdbi naj bi Slovenci skupno z imenom zanj dobili pri čeških husitih, obliko pa naj bi prinesli nemški mojstri, ki so v Transilvaniji že precej pred tem gradili tovrstne fortifikacije, ki so opravičile svoj obstoj. Tudi na tamkajšnjem ozemlju so si kmetje spričo enakih nadlog morali pomagati in to s pomočjo »mojstrov iz obrobnihih nemških dežel« zgradili svoje trdnjave, ki dajejo še danes njihovi deželi specifično podobo. Na povezavo z našimi tabori (v Romuniji tega imena ne poznajo) so ga navedle »skoraj povsem enake rešitve, ne samo splošne temveč tudi v podrobnostih, ki so marsikdaj bolj značilne za neposredne vplive«. Študij romunskih utrjenih cerkva (Biserice fortificate) je avtorju pomagal, da je lahko razrešil vprašanje »čemu in kako so kmetu utrjeni kompleksi sploh služili«.